

Editörler: Prof. Dr. Ferruh AĞCA - Doç. Dr. Adem KOÇ

**X. ULUSLARARASI DÜNYA DİLİ TÜRKÇE SEMPOZYUMU
BİLDİRİ KİTABI**

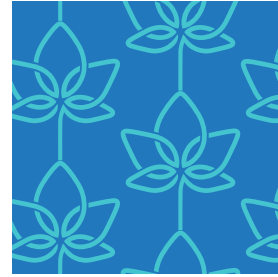
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

**X. ULUSLARARASI DÜNYA DİLİ
TÜRKÇE SEMPOZYUMU
BİLDİRİ KİTABI**

Editörler

Prof. Dr. Ferruh AĞCA - Doç. Dr. Adem KOÇ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları No: 312

ISBN 978-605-9975-39-1

1.Baskı

Sahibi: Prof. Dr. Kemal ŞENOCAK

Yayın Komisyonu: Prof. Dr. Kamil ÇOLAK

Prof. Dr. Abdurrahman KARAMANCIOĞLU

Prof. Dr. Mahmut KEBAPÇI

Kapak Tasarım: ESOGÜ Matbaa

Basım Tarihi ve Yeri: Mart 2019, Eskişehir

Elektronik Yayın Adresi: dunyadiliturkce2018.ogu.edu.tr

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'ne aittir.
Bütün hakları saklıdır.

Bölümlerde yazılanların bütün sorumluluğu bölüm yazarlarına aittir.

Kitabın tümü ya da bölümü/bölemleri
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nin yazılı izni olmadan
elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla
basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

© Copyright 2019 by Eskişehir Osmangazi University
All rights reserved.

No part of this book may be printed, reproduced or
distributed by and electronical, mechanical or other means
without the written permission of the University.

CAHİT KÜLEBİ’NİN ŞİİRLERİNDE “ÖZ TÜRKÇECİLİK” HAREKETİNİN ETKİSİ

Arş. Gör. Deniz DEPE
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi / Türkiye
depedeniz@gmail.com

Cahit Külebi (1917-1997), yaşamı boyunca sekiz şiir kitabı yayınlanan¹, hayatı boyunca da şiir dışında bir edebi türde eser vermeyen bir Cumhuriyet dönemi şairidir. Yazdığı şiirleri sınıfta okuyup öğretmeninden takdir toplayan sınıf arkadaşı Şıhlarlı Faik’i kıskanarak şiire heveslenen Cahit Külebi, şiirle ciddi olarak lise yıllarında ilgilenmeye başlar. Sivas Lisesi’ndeiyken Ahmet Kutsi Tecer’in öğrencisi olan Külebi, bu yıllarda iyi bir şiir okuru ve takipçisi olmuştur (Çetişli 68-70).

Yayınlanan ilk şiiri “Gurbet Avcısı”, 1933’te okulun dergisi olan *Toplantı*’da çıkar. Ciddi bir edebiyat dergisinde çıkan ilk şiiri “Gidene” ise 1935’te *Yücel*’de yayınlanır. Cahit Külebi, 1938’e kadar yayınladığı şiirlerini ise çıraklık dönemi şiirleri olarak niteleyerek beğenmez. Şairliğinin başlangıç tarihini *Varlık* dergisinde Nazmi Cahit adıyla yayınladığı “Haziran” şiirinin yayın tarihi olan 1938 olarak kabul eder. Edebi hayatı boyunca *Toplantı*, *Yücel*, *Gençlik*, *Sokak*, *Ülkü*, *Yaratış*, *Kaynak*, *Türk Dili*, *Yenilik*, *Hisar*, *Hürriyet Gösteri*, *Yazko Edebiyat* gibi dergilerde şiirlerini yayınlayan şairin, kitaplara girmeyen 9 şiiri ile birlikte toplam 138 şiiri vardır. 64 yıllık şiir hayatı boyunca bu kadar az şiir yazmış olmasıyla sık sık eleştirilen Külebi, az yazan biri olduğunu kabul etmekle birlikte, şiirin bir keşif, buluş işi olduğunu düşünür (Çetişli 72-80). 1955’te *Rüzgâr* ile Türk Dil Kurumu Edebiyat Ödülü’nü, 1980’de *Yangın* ile Yeditepe Şiir Ödülü’nü, 1992’de Türk Yazarlar Derneği Altın Şeref Madalyası’nı, 1996’da da Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü’nü kazanmıştır.

“Cahit Külebi’ye göre şiir; güzel sanat dallarının en ilkeli, kuralları en saptanmamışı veya başboşu; fakat en ince dokulu ve en yoğun olanı, değişmeye en çok ihtiyaç duyanı, en yalını, en soylusu, en halisi, en özneli, en güç yaratılanı, insana en yakın ve en öz olanıdır” (Çetişli 84). Cemal Süreya’nın “türkölere bir çeşit gönderme” dediği Külebi şiiri (Onaran 12), araştırmacıların ilgisini de hep bu yönüyle (halk deyişleri, halk söyleyişleri bakımından) çekmiştir. Biz ise, “Bir duvar ustası nasıl taş, tuğla seçerse benim gibi küçük ozanlar da sözcükleri öyle seçer” (Onaran 17) diyen Cahit Külebi’yi tam da bu özelliğiyle, kelime seçiciliği ile incelemeyi deneyeceğiz. Çünkü onun Öz Türkçecilik hareketine bağlılığı, bu özelliğiyle birleşince şiirlerinde ciddi değişiklikler yaratmıştır. Bunun için şairin kitaplarının ilk baskılarıyla son baskılarını karşılaştırılacak ve aradaki fark oluşumcu eleştiri kuramının yardımıyla değerlendirmeye çalışılarak, Öz Türkçecilik hareketinin Cahit Külebi’nin şiirleri üzerindeki etkisi tespit edilecektir.

Oluşumcu, diğer adıyla genetik eleştiri, eserin ilk (ham) halinden yazarın yayınladığı son haline kadar geçirmiş olduğu aşamaları inceler ve birbirleriyle karşılaştırarak bir değerlendirme yapar. “Başta Jean Prévost olmak üzere, Valéry’den sonra gelen kimi yazarlar, büyük ölçüde onun görüşlerinden esinlenmekle birlikte, sezgisel olmaktan çok ‘belgesel’, kuramsal olmaktan çok ‘uygulayım sal’ bir yöntem geliştirerek ‘insanın bir yaratıcı olarak yolunu nasıl bulduğunu, yavaş yavaş ve uzun arayışlarla deyişini ve yordamını nasıl oluşturduğunu, bir okumadan, bir konuşmadan, bir oyundan alınma bir

¹ Şiirlerini topladığı baskılar hariç.

X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı

düşünün gerçekten kendisinin oluncaya ve bir yapıtla sonuçlanıncaya dek benliğinde nasıl belirginleştiğini' göstermek ister, bu amaçla mektup, müsvedde, hazırlık notları vb. türünden belgeler, bu arada yaratıcının yaşamöyküsü, sözünü ettiği ya da kendisini etkilediği varsayılan yapıtları kendi yapıtının (ya da yapıtlarının) biçimsel ve içeriksel gelişimiyle bağlantıları içinde inceleyip değerlendirmek ister" (Yücel 50). Türk edebiyatında genetik eleştiri ile ilgili yapılmış kapsamlı bir çalışma olmadığı gibi, bu eleştiri metodunu kullanarak metin yorumlayan çalışmalara da pek rastlanılmaz.²

Aslında Tahsin Yücel'in de dediği gibi oluşumcu eleştirinin, "temel konusu yapıt olmasına ya da yapıtmış gibi görünmesine karşın, ana konusu yapıt değildir, yapıtın bir tür tarihidir" (Yücel 52) ve metnin tarihi, bize metin yorumunda yeni kapılar açabilir. Cahit Külebi'nin şiirlerdeki değişiklikler üç alt başlık altında sınıflandırılabilir: ideolojik tutum, poetik tutum ve biçimsel tutum. Öz Türkçecilik hareketi, ideolojik tutum kapsamında değerlendirilecek olsa da diğer alt başlıklara da bakmak, Cahit Külebi'nin şiir anlayışını anlamlandırmak açısından önemli görünmektedir.

Poetik Tutum

Cahit Külebi'nin yazıp yayınladığı şiirlerle hesaplaşması hiç bitmemiş gibidir. İlk şiir kitaplarında neredeyse öz Türkçeleştirmediği kelime kalmadığı gibi, şiirlerinin bazılarında kelime, bazılarında dize değişiklikleri yapmış; bazı şiirlere ise yeni dörtlükler eklemiştir. Şiirin başlığını değiştirdiklerinin yanında, başlığı aynı bırakıp şiirin neredeyse tamamını değiştirdiği bir şiiri de vardır. Dizelerin yerleriyle, noktalama işaretleriyle, söyleyiş özellikleriyle, şiiri böldüğü yerlerle de sürekli uğraşmış; böylece şiirin ilk hali ile son hali arasında bir hayli fark meydana gelmiştir.

Bu çalışmada şairin poetik amaçla yaptığı değişiklikler; kelime, dize ve şiirin bütünü itibarıyla üç farklı başlık altında incelenmeye çalışılmıştır. Şiirlerdeki kelime değişiklikleri bazen birbirini çağrıştıran kelimeler olabildiği gibi, bazen de birbiriyle hiç ilgisi olmayan kelimelerden seçilerek yapılmıştır. Şairin yaptığı bu değişiklikleri bir tablo üzerinde gösterirsek:

Şiir adı	Şiirin bulunduğu kitabın adı	Kelimenin ilk baskıdaki hali	Kelimenin son baskıdaki hali
Hikaye	Adamın Biri	ve	hep
Harp içinde	Adamın Biri	işçiler	kadınlar
Dünyamız I	Adamın Biri	nefret ettim	iğrendim
Dünyamız II	Adamın Biri	bir miktar	birkaç yıl
Kadınlar	Adamın Biri	insanlığı	çocukları
İşte Şu Gördüğüm Deniz	Adamın Biri	yosun	dalga
Resim	Adamın Biri	kadar	gibi
Sevda Peşinde	Adamın Biri	zevki	tadı

² Bu eleştiri yöntemine örnek olabilecek bir çalışma için bkz. Mehmet Can Doğan, "Tamamlanamama Korkusu: Ahmet Muhip Dıranas'ın Şiirlerinin Yeniden Oluşumu", *Ahmet Muhip Dıranas*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2013, s. 189-207.

X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı

Rüzgâr	Rüzgâr	soraydım	sorsaydım
Bir yılbaşı gecesi	Rüzgâr	sallanmadıkça	sallandıkça
Çare	Rüzgâr	gün be gün	günden güne
S. II	Rüzgâr	yokmuş	bak
Çocuklar I	Rüzgâr	perişan	tedirgin
Kuşun hikayesi	Rüzgâr	attık	artık
Zerdali ağacı II	Rüzgâr	üstüne	dallarına
Guillaume Apollinaire'e	Rüzgâr	buharalı	o senin
Dostlara türkü	Rüzgâr	fakir	yalnız
Dostlara türkü	Rüzgâr	tarlalar	o kırlar
Dostlara türkü	Rüzgâr	dul bir kadın	yitmiş o s
Yolculuk	Rüzgâr	gezilecek	sevilecek
Denizin getirdikleri II	Rüzgâr	mahzun	küskün
Atatürk'e Ağıt	Rüzgâr	Kazova'dan	İstanbul'dan
Atatürk'e Ağıt	Rüzgâr	Amasyaya	Amasya'dan
Ölümlü insanlar için	Yeşeren Otlar	dünyayı	dünyamızı
İkinci kişi	Yeşeren Otlar	bazan	bazı
Paris	Yeşeren Otlar	boğuk	kalın
Cehennemde	Yeşeren Otlar	gerisin geri	yeniden
Yağmur altında	Yeşeren Otlar	candı	canlıydı
Ölümlü İnsanlar İçin	Yeşeren Otlar	soğulcanlar	solucanlar
XI	Atatürk Kurtuluş Savaşında	İbrahimler	İsmailer
Türk Mavisi	Türk Mavisi	Türk eline	Türkiye'ye
Güzelleme	Türk Mavisi	Cahit	Külebi
Karanlıkta	Türk Mavisi	beklemek	düş görmek

Şairin kelime bazında yaptığı değişiklikler, ses ve müzikal kaygıdan ziyade tematik görünmektedir. “Harb İçinde” (2006: 60) şiirinde “İşçiler bir deri bir kemik” dizesini “Kadınlar bir deri bir kemik” olarak değiştiren şairin bir üst dizedeki “Erkekler askere gitti”den sonra kadınlardan bahsetme gereği duymuş olabilir. Yahut işçiler de erkek olduğu için askere gideceklerinden, mantıksal bir sıkıntı hissetmiş olabilir. İnce seslerden oluşan bir dizeye, kalın seslerden oluşan bir kelimeyi soktuğuna göre, bu değişikliği müzikal bir kaygıdan yapmamış olsa gerektir.

“Dünyamız” (2006: 61) şiirinde ise “nefret ettim” kelimesini “iğrendim” kelimesiyle değiştirerek daha sert, daha iddialı bir başlangıç tercih etmiş, şiirin duygusunu arttırmıştır. “İşte Şu Gördüğüm Deniz” (2006: 70) şiirinde “İşte şu gördüğüm yosun/ Başka denizlerin de dalgası” dizesini “İşte şu gördüğüm dalga/ Başka denizlerin de dalgası” olarak değiştirerek, mantık hatasını düzeltmiştir. Yine “Bir Yılbaşı Gecesi”ndeki “Bilmez misin ağaçlar sallanmadıkça/Meyvalar dökülür yere”deki muhtemelen dizgi hatasından kaynaklanan mantık hatasını, “sallandıkça” kelimesini kullanarak düzeltir.

X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı

“Dostlara Türkü”de (2006: 144) ise “Bir fakir Cahit Külebi’yi”, “Bir yalnız Cahit Külebi” olarak değiştirmiş; “tarlalar” yerine “kırlar”ı kullanmış ve “Dul bir kadın kadar sıcak!” dizesini de “Yitmiş o S kadar sıcak!” olarak değiştirmiştir. S, eşi Süheyla hanımdır; 1993’teki vefatı üzerine “dul bir kadın”ın yerini ona bırakmış; böylece şiirin son dizesi erotik çağrışımdan kederli bir çağrışıma geçmiştir. “Fakir” ve “tarla” kelimelerinin daha çok köye dair imgesini değiştirmiş olması ise, şiirin genel atmosferinin şehirli yalnızlığı olması sebebine bağlayabiliriz.

“Paris” şiirinde ise “Paris deyince aklıma/ Boğuk sesli bir kadın gelir” dizelerindeki “boğuk” kelimesini, “kalın” kelimesiyle değiştirir. Kalın kelimesi, sıradan bir imgeye götürür bizi. “Şarkı söyler uykusuzluğa/ Göğsü bir iner bir yükselir” dizeleri okura kalın sesli değil, boğuk sesli bir kadını daha çok çağrıştırır. Külebi’nin bazı şiirlerinde buna benzer yaptığı değişiklikler, tıpkı öz Türkçeleştirme gayretindeki gibi şiire ve şiirselliğe zarar vermiştir.

Şair, sadece kelimeleri değiştirmez. Kimi zaman öz Türkçeleştirdiği kelimenin kafiye düzenini değiştirmesinden dolayı, kimi zaman bir kelime fazlalığı/eksikliği hissettiği için bazı dizeleri yeniden kurmuştur:

İlk baskıdaki hali	Son baskıdaki Hali	Şiirin İsmi	Yer Aldığı Kitap
“Aşıktın oğlum bir zamanlar”	“Sen de aşıktın bir zamanlar”	Evvel Zaman	Adamın Biri
“Ve karlar donmuştur otların ucunda”	“Karlar donmuştur otların ucunda”	Hasret / Özlem	Adamın Biri
“Kadınlar görürsün ki incir gibi”	“Kadınlar görürsün incir gibi”	Adamın Biri	Adamın Biri
“Ekmeğimizin, işimizin, derdimizin ortağı”	“İşimizin, derdimizin ortağı”	Dünyamız IV	Adamın Biri
“İnsanları yirminci asrın”	“Yirminci yüzyıl, insanların”	Yirminci Asrın/Yüzyılın İlk Yarısı	Adamın Biri
“Kazanlarda sıcak sıcak aşlar pişti mi?”	“Kazanlarda sıcak aşlar pişti mi?”	Uçak Yolculuğu	Adamın Biri
“Niçin özlerim uzakları?”	“Özlerim niçin uzakları?”	İlkbahar Geldi	Adamın Biri
“Başıma Gelenler” (Başlık)	“Sevda Peşinde” (Başlık)	Başıma Gelenler / Sevda Peşinde	Adamın Biri
“Yalnız ara sıra hatırladığım oluyor”	“Yalnız ara sıra aklıma geliyor”	İstanbul’daki	Rüzgar
“Kayık yapmışlar”	“Senden kayık yapmışlar”	Zerdaki Ağacı II	Rüzgar
“Uçsuz bucaksız memleketin üstünde”	“Uçsuz bucaksız yurdumun göklerinde”	Denizin Getirdikleri II	Rüzgar
“Sevda doluydu, yaşam doluydu kalbim”	“Sevda doluydu yaşam doluydu benim kalbim”	Faydasız Deniz	Yeşeren Otlar
“Karadeniz’in halini görmeliydi”	“Karadeniz’in halini bir görmeliydi”	VI	Atatürk Kurtuluş Savaşında

X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı

“Sakarya’da düşman koymuş meydanları kaçıyordu”	“Düşman koymuş meydanları kaçıyordu”	XI	Atatürk Kurtuluş Savaşında
“Biz” (Başlık)	“Biz ve Amerika” (Başlık)	Biz / Biz ve Amerika	Türk Mavisi

Cahit Külebi, kimi zaman şiirlerinin ilk baskıdaki haline eklemeler de yapmıştır. Örneğin “Hikaye” isimli meşhur şiirinin ilk baskısında bu dörtlük yer almaz:

*Benim doğduğum köylerde
İnsanlar gülmesini bilmezdi,
Ben bu yüzden böyle naçar kalmışım
Gül biraz! (2006: 53)*

Benzer durum, “Resim” şiiri için de geçerlidir. Son baskıda şiire şu dörtlük eklenir:

*Kiraz ağaçları ağzında meyve verir,
Karpuz kessem içini görürüm.
Hiçbir çiçeğe benzemeyen kokular duysam
Özleminden ölürüm. (2006: 87)*

“Çoban” şiirinde ise tam tersi bir durum söz konusudur. İlk baskıda dört dizeden oluşan şiirin, son baskıda son iki dizesi çıkarılmıştır:

*O kadar çaldı ki yürekten
Türküler aşındırdı kavalı.
Hava tükendi ses olmaktan,
Göllerde kamış kalmadı. (1954: 23)*

Şair, *Rüzgâr* isimli kitabının ilk baskısında, “Temmuz” şiirini iki bölüm olarak kurmuştur. Fakat son baskıda şiirin ikinci bölümünün “Haziran” ismiyle ayrı bir şiir olarak yer aldığını, üstelik ilk baskıdaki “sonbahar” kelimelerinin yerini “haziran” kelimesinin aldığını görürüz:

*Belki de sonbahar
Bulacak naaşımı,
Belki de sonbahar. (1949: 32)*

Belki de haziran

Bulacak naaşımı,

Belki de haziran. (2006: 114)

Külebi'nin yaptığı en radikal değişiklik de şüphesiz *Adamın Biri*'ndeki "Akşamlar Hey Akşamlar" şiiridir. İlk baskı ve son baskıdaki şiirler birbirinden oldukça farklıdır. Üstelik şiirin dergide yayınlandığı ilk halinin de farklı olduğu ve ilginç olarak dergideki ilk hali ile son baskıdaki halinin birbirine daha yakın olduğu görülür. Külebi'nin ilk baskıda yaptığı değişiklikten pişman olduğu aşikârdır.

Yorgunluk

Kim esir değildir

Kendi içerisinde?

Geceler, ey geceler!

O küçük şehirde

Doğmasaydım eğer,

Geceler, ey geceler!

Kim işini bırakır?

Ve kim böyle gezer?

Yorgunluk hey

Yorgunluk!

İnatçı yorgunluk!

Dalgın bir yüz kadar

Tozlu ayakkabılar.

Yorgunluk hey

*Yorgunluk! (Çetişli:
263-264)*

Akşamlar Hey

Akşamlar

*Akşamlar hey
akşamlar*

Kim gezmeyi sevmez

Bu dünya yüzünde?

*Akşamlar hey
akşamlar.*

*Yüzer gibi olur insan
bir nehirde*

Nerde o caddeler

Nerde fabrikalar

Nerde eşler dostlar

O büyük şehirde.

*Yolculuk hey
yolculuk.*

Hasretini çektiğim

Trenler gemiler

*Bulutlar gibi
fikrimden*

Şehirler geçer

*Yolculuk hey yolculuk
(1946: 34)*

**Akşamlar Hey
Akşamlar**

Kim esir değildir

Kendi içerisinde?

*Akşamlar hey
akşamlar!*

Doğmasaydım eğer

O küçük şehirde

Kim böyle boş gezer,

Yüzer gibi olur,

Bir koca nehirde?

*Yorgunluk hey
yorgunluk!*

İnatçı yorgunluk!

Dalgın bir yüz kadar

Tozlu ayakkabılar.

*Yorgunluk hey
yorgunluk! (2006: 55)*

Biçimsel Tutum

Cahit Külebi, şiirlerinin sadece kelimelerini ve dizelerini değiştirmekle kalmamış, biçimsel birtakım değişiklikler de yapmıştır. Bentlerdeki dize sayılarıyla oynamış, bazı dizeleri mükerrer kullanmış, mükerrer kullandığı bazı dizeleri de son baskıda teke indirmiştir.

Örneğin, “İstanbul” şiirinde son dize, ilk baskıda içinde bulunduğu bentten ayrılmıştır. Yani mısra düzeni ilk baskıda 6+6+5+1 iken, son baskıda 6+6+6 olarak değişmiştir:

Anladım bu şehir başkadır

Herkes beni aldattı gitti.

Anladım bu şehir başkadır

Herkes beni aldattı gitti.

Yine kamyonlar kavun taşır,

***Fakat içimde şarkı bitti.* (1946: 42)**

İlk baskıdaki mısra düzeni vurguyu son dizeye yüklediğinden, daha şiirsel olduğu söylenebilir. Son baskıda kendinden önceki bende eklenen dize, etkisini yitirmiş gibidir.

Bazı dizeler ilk baskıda mükerrer kullanılmış ama bu dize tekrarlarını son baskıda kaldırmıştır. “Hikaye” şiirindeki “Sen de anlat doğduğun yerleri” dizesini buna örnek olarak gösterebiliriz. Tekrarların kalkması, şiirin yükünü hafifletmiş; fazlalıklarından kurtarmış olumlu bir değişiklik olarak görülür.

Benzer değişiklikler “Yirminci Asrın İlk Yarısı”nda da vardır. İlk baskıda tek bent olan şiir son baskıda “Yirminci Yüzyılın İlk Yarısı” adını aldığında 4+9 düzeninde yazılmıştır. İzin şiiri 4 + 4 iken (ilk iki dize mükerrer) son baskıda tek bent halindedir. “Guillaume Apollinaire’e” şiirinin ilk baskısında da son dize tıpkı “İstanbul”daki gibi ayrıdır ve son baskıda kendinden önceki bende eklenmiştir. Yine “Atatürk Kurtuluş Savaşında IX.”da ilk baskı 2+2+5+2+5 iken son baskıda 2+2+3+2+2+3+2 şeklinde bir değişiklik yapıldığı görülür. Bu düzen değişiklikleri, şiirin atmosferini etkiler. Böldükçe şiire nefes aldırır Külebi.

Şair, aynı zamanda bazı şiirlerdeki dizeleri son baskıda bölmeyi tercih etmiştir:

Çok sallanma küçük hanım, gönlüm gitmez peşinden (1946: 44)

Çok sallanma küçük hanım,

Gönlüm gitmez peşinden (2006: 54)

Şairin bir de parantez işareti ile ilgili bir hassasiyeti olduğu göze çarpar. “Güz Yorumu” şiirine parantez eklerken, “Mutluluk” şiirinde tek taraflı olarak kullandığı köşeli parantezleri kaldırır:

Cahil kızlar (küçük kediler) (2006: 205)

X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı

*

Şimdi Ankara'da sabun kokuyorsa, kömür kokuyorsa,

[asfalt kokuyorsa, (1973: 13)

İlk örnekte cahil kızlarla birlikte küçük kedileri sayan şair, cahil kızlarla küçük kedileri bir tuttuğunu aşık etmek için parantez kullanmış olabilir. İkinci örnekteki parantezler, bizce de işlevsizdir.

Şair, biçimsel değişiklikleri sadece mısra düzeninde değil aynı zamanda kelimelerin yazılışında da yapar. Dil kurumundaki görevi ve dil konusundaki hassasiyetleri, çalışmanın ideolojik tutum bölümünde yer almıştı. Bu yazılış değişiklikleri de aynı hassasiyetten kaynaklanmaktadır. Şair, kelimeleri dil kurumunun belirlediği kurallara göre düzeltmiştir:

Koklıyacak – koklayacak

Vermiyen – vermeyen

Şöför – şoför

Söğür – söver

Yalınayak – yalnayak

Meyva – meyve

Sinamalar – sinemalar

Harb – harp

Mapus- mahpus

Döğüşmeye – dövüşmeye

Noldu – N'oldu

Südü – sütü

Şi'ri – şiiri

Kalblerin – kalplerin

Diyip – deyip

Soğulcan – solucan

Bazan – bazı

Öpmeğe – öpmeye

Tokad'a doğru – Tokat'a doğru

Yaz gelip te – yaz gelip de

Kabzesine – kabzasına

Öğün – övün

Sadasız – sedasız

Bu değişikliklerin çoğu, halk ağzı ile ilgili değişikliklerdir ve bizce resmi Türkçeye uyarlanması şiirin atmosferine zarar vermiştir.

İdeolojik Tutum

Cahit Külebi, *Türk Dili* dergisinin ilk sayısından itibaren yazı kurulunda yer almış, daha sonra da Türk Dil Kurumu'nun çeşitli organlarında çalışmış ve yayın kolu başkanlığı, genel yazmanlık gibi görevlerde bulunmuştur (Onaran 10). Mustafa Şerif Onaran, onun genel yazman olduğu dönemde dil kurumunu yaşatma savaşımı içinde nasıl çalıştığına tanık olduğunu söyler (10). “Kendini ‘Türkçenin lâboratuvarında çalışan bir şair’ ve ‘öz Türkçenin, güzel Türkçenin kölesi’ olarak gören Cahit Külebi” (Çetişli 91), 1981 anayasasıyla Türk Dil Kurumu'nun devlet kurumuna çevrilmesine tepki göstermiş ve Onaran'ın dediğine göre bu sebeple siyasete atılmıştır: “Cahit Külebi asıl savaşımın devrimci bir partiye girerek yapılacağına inandığı için, 80’li yıllarda Erdal İnönü’nün çağrısına uyarak siyasete atıldı. ‘Türk Dil Kurumu’na yapılanların hesabı görülmeden ölürsem, gözüm açık gideceğim, inanın’ diyordu” (Onaran 11).

Öz Türkçeleştirme konusunda hayatının sonuna kadar hassas davranan Külebi, yazdığı şiirlerde buna dikkat etmekle birlikte; eski şiirlerini de gözden geçirerek, Arapça ve Farsçadan dilimize geçen kelimeleri öz Türkçeleriyle değiştirmiştir. “Cahit Külebi, Türkçenin ‘arınıp özleşmesi’nden yanadır. Bunun gerekçesi, diğer dillerden gelen kelimelerin Türkçenin kendine has yapısı ve musikisinin bozulmasına sebep olmasıdır. ‘İster doğu ister batı dillerinden olsun dilimizin sesine, musikisine uymayan sözcüklerin Türkçemize dolması, dilimizin ses özelliğini bozmaktadır. Bize özgü olmayan başka bir musiki oluşturmaktadır. Bu durum karşısında, dilimizin kendine özgü musikisini yaşamaktan ve yozlaştırıcı yabancı sözcükleri atmaktan daha doğal ne olabilir? İster sanatçı olalım, ister olmayalım, dilimizin güzel sesini duymak bir büyük ulusun çocukları olarak bizim doğal hakkımız değil mi?” (Çetişli 110).

Cahit Külebi, bir röportajında “Ülkümüz, dilimizdeki yabancı sözcükleri atarak Türkçemizi kendine vergi özelliğe kavuşturmak, anlatımı en güç düşünce ve kavramları, en yeni nesnelere öz Türkçe sözcük ve deyimlerle karşılamaktır” (Çetişli 111) der. Onun şiirlerinin ilk ve son baskılarını karşılaştırdığımızda da bu söylediklerini uygulamaya geçirdiğini görürüz. Aşağıdaki tablolar, onun sonradan öz Türkçeleriyle değiştirdiği kelimeleri göstermektedir:

<i>Adamın Biri</i> , Üniversite Matbaası Komandit Şti., İstanbul, 1946.	<i>Bütün Şiirleri</i> , Bilgi Y., İstanbul, 2006.
mektep, s. 30	okul, s. 49
hasret, s. 46	özlem, s. 51
şimal, s.	kuzey, s. 53
neşe, s. 43, 20	sevinç, s. 56, 71
bahsetmek, s. 44	söz etmek, s. 57
muhammir, s. 25	göçmen, s. 61
talebelik, s. 25	öğrencilik, s. 61
sene, s. 25	yıl, s. 61
halbuki, s. 26, s. 41	oysa ki, s. 62, 63, 83
arzu, s. 26, 38	istek, s. 62, 81
peşinde/peşlerinden, s. 26, 14	ardında/ artlarından, s. 62, 75

X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı

reçber, s. 26	çiftçi, s. 63
asrın, s. 9	yüzyılın, s. 64
hürriyet, s. 13, 11, 14	özgürlük, s. 65,67, 75
harb, s. 11	savaş, s. 67
ümit, s. 20, 38	umut, s. 71, 81
sema, s. 32	gökler, s. 74
şehir, s. 14, 37	kent, s. 75, 80
memleket, s.5	yurt, s. 76
havasında, s. 5	göklerinde, s. 76
veya, s. 37	ya da, s. 80
esir, s. 39	tutsak, s. 82

Rüzgâr, Varlık Y., İstanbul, 1954.	Bütün Şiirleri, Bilgi Y., İstanbul, 2006.
şehir, s.6, 36, 44	kent, s. 96, 119, 128
peşimden, peşi sıra s. 26, 56, 63	ardımdan, ardı sıra s. 111, 140, 147
şikayet, s. 34	yakınma, s. 117
memlekette/memleketim, s. 35, 63, 68	öz yurdunda/ yurdun, s. 118, 147, 151
asır, s. 41	yüzyıl, s. 125
yahut da, s. 42	ya da, s. 126
vücudun, s. 43	gövden, s. 127
etvarı, s. 49	duruşu, s. 133
gazellerin, s. 49	yaprakların, s. 133
hasret, s. 60	özlem, s. 144
nehir, s. 63	ırmak, s. 147
sene, s. 66	yıl, s. 149
hürriyet, s. 66	özgürlük, s. 149
hudut, s. 70	sınır, s. 153
ilk defa, s. 70	ilk önce, s. 154

Yeşeren Otlar, Varlık Y., İstanbul, 1954.	Bütün Şiirleri, Bilgi Y., İstanbul, 2006.
ahbap, s. 8	yoldaş, s. 166
hayat, s. 26	yaşam, s. 180
hasret, s. 28	özlem, s. 181
mesut, s. 34	mutlu, s. 184
imdat, s. 36	yardım, s. 186
çaresiz, s. 38	onulmaz, s. 188
şehir, s. 47, 75	kent, s. 193, 209

X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı

seyrettirdi, s. 51	gösterdi, s. 196
hatıralar, s. 68	anılar, s. 206
hazin, s. 69	acıklı, s. 206

<i>Atatürk Kurtuluş Savaşında, Yenilik Y., İstanbul, 1952</i>	<i>Bütün Şiirleri, Bilgi Y., İstanbul, 2006.</i>
hürriyet, s. 59	özgürlük, s. 226

Cahit Külebi, ideolojik sebeplerle değiştirdiği bu kelimelerle çoğu zaman şiirin ahengini ve lirizmini bozmuştur. Örneğin “muhacir” kelimesi ile “göçmen” kelimesinin imgeleri farklıdır:

“Ben **mu**hacir arabaları üstünde doğmuşum

Kış kıyamet gününde.” (1946:25)

“Ben **gö**çmen arabaları üstünde doğmuşum

Kış kıyamet gününde.” (2006: 71)

“Muhacir” kelimesi müzikalitesi daha yüksek bir kelime olmakla beraber, mazisi olan bir kelimedir. Şairin doğduğu yıllarda “göçmen” kelimesinin var olmadığı gerçeğini düşündüğümüzde, şiirin duygusal atmosferinin bozulduğunu görürüz. Yine “kent” kelimesi, “şehir” kelimesinin yanında sert kalır. “k” ve “t” sert ünsüzleri, kelimeyi kabalaştırır, şiirsellikten uzaklaştırır:

“Eğer kuvvetim yetse benim

Şehrin bütün çocuklarını alırım evlerinden. (1946: 14)

“Eğer kuvvetim yetse benim

Kentin bütün çocuklarını alırım evlerinden. (2006: 75)

“İstek” kelimesi, “arzu” kelimesinin çağrışımlarından uzaktır; “umut” kelimesi kalın seslerden oluştuğu için “ümit” kadar merhamet hissi uyandırmaz okurda. Hüznü çağrıştıran sesiyle “hazin” kelimesinin, acıyı çağrıştıran “acıklı” kelimesiyle yer değiştirmesi, şiirin sadece müzikalitesini değil, anlamını da değiştirmiş gibidir:

“Bütün trenleri kaçırdın.

Hazin bir roman gibisin şimdi.” (1954: 68)

“Bütün trenleri kaçırdın.

Acıklı bir roman gibisin şimdi.” (2006: 206)

X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı

Cahit Külebi, ideolojisini şiirine yansıtmakla şiirini yaralamıştır. Bir mazisi ve dolayısıyla zengin bir çağrışım kapasitesi olan kelimeler yerine şiirde iğreti duran, kaba, müzikaliteden yoksun kelimeleri yerleştirdiğinde, şiir zayıflamıştır.

Sonuç

Cahit Külebi, dil kurumunda çalışmaya başladığı 1950'li yıllardan itibaren öz Türkçe konusunda ideolojik bir tutum sergilemeye başlar. Bu yüzden bu tarihten önceki iki şiir kitabında¹ diğerlerine nazaran çok daha fazla değişiklik göze çarpar. Şairin şiirleriyle geriye dönük olarak sürekli uğraştığını, dergilerdeki ve farklı baskılardaki değişikliklerden anlayabiliyoruz. Külebi'nin en çok değişikliği ideolojik kaygılarla yaptığı bir gerçektir. Diğer değişiklikler ise poetik kaygı taşır. Fakat her ikisinde de çoğu zaman şiirlerin ilk hali daha başarılıdır. Külebi, mazisi olan, çağrışım dünyası geniş, müzikalitesi yüksek kelimelerin yerine hayal ettirmeyen, soğuk ve kaba sesli kelimeleri geçirmiş; bu da onun şiirine zarar vermiştir. Biçimsel değişiklikler ise daha çok vurgunun yönünü değiştiren değişikliklerdir ve zaman zaman olumlu, zaman zaman olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bilhassa halk ağzıyla yazılan kelimeleri İstanbul Türkçesinin imlasına uydurmasıyla, şiirinin atmosferini dağıtmıştır.

Kaynaklar

Çetişli, İsmail. *Cahit Külebi ve Şiiri*. Ankara: Akçağ, 2012.

Külebi, Cahit. *Adamın Biri*. İstanbul: Üniversite Matbaası, 1946.

---. *Rüzgâr*. İstanbul: Varlık, 1949.

---. *Yeşeren Otlar*. İstanbul: Varlık, 1954.

---. *Türk Mavisi*. Ankara: Bilgi, 1973.

---. *Bütün Şiirleri*. Ankara: Bilgi, 2006.

Onaran, Mustafa Şerif. *A'dan Z'ye Cahit Külebi*. İstanbul: YKY, 2004.

Yücel, Tahsin. *Eleştiri Kuramları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür, 2012.

---

¹ *Adamın Biri* (1946) ve *Rüzgâr* (1949)